

ס פ ר

צדקה ומשפט

ליקוטים וביאורים בהלכה
בהלכות צדקה ומעשר כספים
ובהלכות ביהכנ"ס וביהמ"ד"ר ותשמישי קדושה

מאת

יעקב ישעי' בלויא

מהדורה שניה מורחבת

פעיה"ק ירושלים ת"ו

ה' תש"ס לפ"ק

מפתח הפרקים

חלק א. דיני צדקה ומעשר כספים

- פרק א. מצות צדקה
- פרק ב. הראוי ליטול צדקה
- פרק ג. נתינת הצדקה לעניים ולשאר צדקות
- פרק ד. נדרי צדקה
- פרק ה. הפרשת מעשר כספים
- פרק ו. חלוקת מעות מעשר
- פרק ז. דיני גבאי צדקה
- פרק ח. צדקה ביד המקדיש או ביד גבאי
- פרק ט. שינוי מעות צדקה
- פרק י. דיני ממונות במעות צדקה

חלק ב. דיני בית הכנסת ובית המדרש ותשמישי קדושה.

- פרק יא. דיני בית הכנסת ובית המדרש
- פרק יב. קדושת בית הכנסת ובית המדרש
- פרק יג. סתירת ושינוי בית הכנסת ובית המדרש
- פרק יד. מכירת בית הכנסת ובית המדרש
- פרק טו. תשמישי קדושה ותשמישי מצוה
- פרק טז. קדושת ספר תורה וספרים

פרק ג. נתינת צדקה לעניים ושאר צדקות

א. מצות הצדקה לתת לעני די מחסורו אשר יחסר לו, לפי צרכיו ולפי הרגלו (א), בין במזונות, בין בכסות ובין בכלי תשמישו ושאר

תחת ליטרא ירק לפעם יוכל לקנות ליטרא דגים או ליטרא בשר להבריא גופם, ועי' דרך אמונה פ"ז ס"ק יג, וכתב בד"א שם ס"ק לג בשם המאירי שאם העני בריא אפילו הורגל ביותר מדאי, אינו נותן לו אלא כפי שמאכיל לעצמו. ועי' פרק ב הערה נד בדין מתנה לעני בדבר שאינו מבקש, ובדין אם חייב לטרוח לעני בגופו, עי' פרק א הערה ח.

כתב בגליון מהרש"א בסימן רנג שמותר ליטול מן הצדקה כדי לבנות מחיצה בינו לבין שכנו משום היזק ראייה, ועי' פרק א הערה פז. **כתב** בד"א פ"ז ס"ק יא בשם המאירי (כתובות דף סז וסח) שאע"פ שרואין את העני מתפרנס דרך כבוד, אין למשוך יד שלא יתן לו, אדרבה ראוי להפליג במתנותיו, שאפשר שהעניים חוששין לפעמים ליחוסם ודרגת מעלתם, ולא משום תענוג הם עושים, אלא מדרך מעלה להסתיר דלותם מבני אדם, והכל לפי הענין, ואם נודע לנו שהוא מרבה בקבלת הצדקה עד שלקח מהם כלי כסף וכלי זהב, ה"ז ודאי רמאי, ושוב אין נזקקין לו, ומ"מ לא יהא אדם פוטר עצמו במחשבה זו שמא העני רמאי, עד שידע הדבר בבירור.

ואם ידוע שאינו רמאי, אבל ידוע שיכול למצוא מלאכה להתפרנס ואינו רוצה, ונוח לו לישוב בטל ולהתפרנס מן הצדקה, נראה שמעיקר הדין לא מצינו שזה יפטור מלתת לו צדקה, אבל יתכן שאין חיוב

(א) שר"ע סימן רנ סעיף א, ואפילו אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר והעני, קונה לו סוס ועבד, והוא עפ"י דברי הרמב"ם פרק ז מה' מתנות עניים הלכה א והלכה ג, ומדברי הגמרא כתובות דף סז ע"ב, וכתב בד"א פ"ז ס"ק יד בשם הש"מ בכתובות דכל זה בעני שאינו מפורסם בעניות, עושין לו כן כדי שלא יתפרסם, אבל עני שכבר נתפרסם אין לו אלא כאחד מעניי ישראל, וכתב בצה"ל שם שכל הפוסקים לא חילקו בכך, וסיים הרמב"ם שם, ומצווה אתה להשלים חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו, ומשמע בתוס' שם דף סח ע"א ד"ה בטלי, שאינו חייב להשלים לו כפי הרגלו, כי אם בדבר שיש בו משום פינוק, והיינו שיצטער בחסרונו, אבל בדבר שיכול לוותר עליו, אע"פ שהורגל לו, אינו חייב לתת לו, עיי"ש. ומדברי השר"ע סימן רנג סעיף א משמע שאפילו יש לו מכבר כלים שיכול לוותר עליהם, צריך למוכרם כדי שלא יטול מן הצדקה (עי' פרק ב סעיף ז ואילך), מיהו אפשר דדוקא בשל כסף וזהב חייב למכור, אבל פחותים אינו חייב למכור אפילו כלים של מותרות, ומ"מ נראה דדוקא לענין חיוב ליתן אמרו כן, אבל מ"מ יש מצות צדקה אפילו כשנותן לעני דבר להרווחה, אם יש בזה תועלת לו, וכמ"ש מהר"ק שורש קכח, שאפילו יש לו די סיפוקו בדרך הממוצע, מ"מ ברבות הטובה להם,

פרק יא. בנין בית הכנסת ובית המדרש

א. כופין בני העיר זה את זה לבנות בית הכנסת (א), ואם אין בכחם לבנות, מחויבים עכ"פ לשכור להם מקום לתפלה (ב), ואפילו המיעוט כופין את המרובים (ג), ויש אומרים שגובין מיושבי העיר לפי ממון (ד).

(ב) מ"ב שם סק"ב וכף החיים סק"ד, וסיים שאם גם זאת אינם יכולים, לכה"פ יתנדב אחד מהם לתת מקום בביתו כדי שיוכלו לבא בזמן להתפלל ויהא הוא מזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו.

(ג) רמ"א חר"מ סימן קסג סוף סעיף ג, ובשר"ת מהר"י אסאד אר"ח סימן לג כתב בקהל שקצתם רוצים לבנות ביכנ"ס וקצתם רוצים לקנות מקום לבית עלמין שבודאי שומעין לאלה הרוצים לבנות ביכנ"ס, ואפילו הם מיעוט.

(ד) רמ"א שם, ועי' פתחי תשובה שם שהביא מדברי החת"ס בתשובה מענין זה, ומשמע מדבריו שלהוצאות בנין גרוע גובין לפי נפשות, אך מה שרוצים העשירים להוסיף לפאר בית ה' גובין לפי ממון, ובשר"ת תשורת ש"י סימן ג כתב שמה שכופין לבנות ביכנ"ס היינו על מה שמוכרת, אבל לכוף על שאינו מוכרח להרבות נוי ולכתוב באותיות מזהבות, גולה היא, ובשכירות ביהכנ"ס משמע דלכו"ע גובין חציו לפי נפשות וחציו לפי ממון, וכ"כ במ"ב סק"ב, ועי' כפה"ח סק"ג.

וכתב בשר"ת מהר"ם שיק (חר"מ סימן כא) ביחידים שהתנדבו מרצונם לבנין ביהכנ"ס, ואח"כ הטילו חוב על כל הקהל לתת לבנין

(א) שר"ע סימן קנ סעיף א ושר"ע חר"מ סימן קסג סעיף א, וכתב בכפה"ח סק"ה שה"ה לחזק בדק הבית בכלל זה, ובשד"ח כללים מערכת הב' אות מג כתב בשם מעשה אברהם אר"ח סימן לז שבכלל עשה דועשו לי מקדש הוא בנין ביהכנ"ס, והביא שם דברי הזהר פרשת נשא, ועשו לי מקדש כל בי כנישתא דעלמא מקדש איקרי, ושם אות מד הביא דעת כמה פוסקים שאין חיוב מדאורייתא לבנות בית כנסת, ועי' לקמן פרק יב, ובמ"ב הביא לשון הרמב"ם פרק יא מה' תפלה שכתב, כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית הכנסת, ע"כ, ומדייק הכפה"ח מדבריו דדוקא כשיש שם עשרה, ובזמננו אין כחנו לכפות להוציא מעות, אבל פשוט שאין זה גורע מהחיוב שיש על כל אחד ואחד להשתדל בכך בגופו ובממונו, ועי' פרק ג סעיף כח. ועי' לעיל פרק ג סעיף כז שיש אומרים שמצות בנין ביהכנ"ס קודם למצות צדקה (עי' בהערה פד שם), ולד"ה מצות בית המדרש קודם לביהכנ"ס, ובפרט בזמננו שכמעט רוב בתי כנסיות משמשים גם כבית מדרש לתורה, שצריך שיהא בכל מקום בית המיועד לתורה ולתפלה, ועי' להלן סעיף ג.